

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-196>

УДК 339.5:637.1

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ: ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНІ ПОТОКИ ТА ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN DAIRY MARKET: EXPORT-IMPORT FLOWS AND VALUE CHAINS

Ліщинський Ігор Орестович

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1602-1677>

Лизун Марія Володимирівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки,
Західноукраїнський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3222-2962>

Lishchynskyy Ihor, Lyzun Mariia
West Ukrainian National University

У статті досліджено сучасні тенденції розвитку європейського ринку молочної продукції щодо трансформації експортно-імпортних потоків та формування ланцюгів доданої вартості. Актуальність теми зумовлена посиленням структурних змін у молочному секторі Європи під впливом глобальних викликів та переорієнтації попиту на продукцію з високою доданою вартістю. Метою дослідження є виявлення закономірностей розвитку ринку та визначення ролі окремих товарних сегментів у зовнішній торгівлі. Отримані результати дозволили визначити домінуючі напрями торговельних потоків, окреслити позиції країн-лідерів та виявити зростаючу роль високомаржинальних сегментів. Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів для формування експортних стратегій, адаптації національних виробників до вимог європейського ринку.

Ключові слова: молокопереробна промисловість, європейський ринок експортно-імпортні потоки, глобальні ланцюги доданої вартості, міжнародна торгівля, конкурентоспроможність, інтеграція, сільське господарство.

The article examines current trends in the development of the European dairy market with a focus on the transformation of export and import flows and the formation of value-added chains. The relevance of the research is driven by profound structural changes in the European dairy sector caused by global economic instability and shifting consumer preferences toward products with higher value added. The purpose of the study is to identify key patterns in the development of the European dairy market and to determine the role of individual product segments in shaping international trade and value creation processes. The methodological framework of the research is based on statistical analysis, comparison, grouping and structural-dynamic analysis, which ensure a comprehensive assessment of trade flows and market structure. The application of these methods makes it possible to reveal long-term trends, structural shifts, and changes in the geographical orientation of dairy trade within Europe and beyond. The results of the study indicate a gradual transition from a predominantly commodity-oriented model toward a market structure dominated by high value-added products, particularly cheeses and fermented dairy products. The research also identifies the leading countries that play a central role in the redistribution of value within European value chains and highlights differences in specialization among market participants. These findings demonstrate the growing importance of processing capacities and technological upgrading as key determinants of competitiveness. The practical value of the article lies in the possibility of using the obtained results to support the development of export strategies, improve policy measures aimed at stimulating processing industries, and facilitate the integration

of national producers into European value chains. The conclusions may also be useful for policymakers, business representatives, and researchers interested in the sustainable development of the dairy sector. This creates a foundation for designing long-term policies aimed at strengthening resilience and sustainability of the dairy sector.

Keywords: dairy industry, European market, export-import flows, global value chains, international trade, competitiveness, integration, agriculture.

Постановка проблеми. В умовах глобальної макроекономічної турбулентності, спричиненої геополітичними конфліктами, енергетичними кризами та інфляційним тиском, світовий аграрний ринок зазнає глибоких структурних трансформацій. Молочна галузь, як одна з ключових складових продовольчої безпеки та експортного потенціалу країн Європи, демонструє високу чутливість до цих змін. Традиційні моделі міжнародної торгівлі, що базувалися на стабільності попиту та прогнозованості цін на сировинні товари, втрачають свою ефективність. Натомість на перший план виходять питання адаптивності до цінових шоків та здатності національних економік переорієнтуватися з експорту біржових товарів (молоко-сировина, сухе молоко) на реалізацію продукції глибокої переробки. Відтак, дослідження динаміки експортно-імпортних операцій у розрізі товарних груп HS 0401–0406 набуває особливої актуальності для розуміння векторів розвитку європейського ринку.

Критично важливим аспектом цієї проблематики є функціонування та трансформація глобальних і регіональних ланцюгів доданої вартості (GVC). Аналіз статистичних даних свідчить про посилення диференціації між сегментами ринку: якщо торгівля сировинними компонентами (HS 0401, 0404) залишається вразливою до волатильності цін на енергоносії та логістику, то сегменти з високою доданою вартістю (HS 0403, 0406 – йогурти, сири) виявляють значну резистентність та стабільне зростання маржинальності. Це актуалізує наукове завдання щодо виявлення механізмів, які дозволяють країнам-лідерам (Німеччина, Нідерланди, Франція) утримувати контроль над найбільш прибутковими ланками ланцюга створення вартості, інтегруючи імпортну сировину у власні виробничі цикли для подальшого реекспорту готової продукції.

У практичній площині вирішення цієї проблеми тісно пов'язане з необхідністю перегляду експортних стратегій країн, що розвиваються, зокрема України. В умовах лібералізації торгівлі з ЄС та зміни логістичних маршрутів, розуміння архітектури європейських ланцюгів

доданої вартості є ключовим для переходу від сировинної моделі експорту до інтеграції у високотехнологічні сегменти ринку [10]. Таким чином, дослідження тенденцій торгівлі молочною продукцією є фундаментом для розробки обґрунтованої державної політики підтримки переробної галузі та підвищення конкурентоспроможності національного виробника на зовнішніх ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку агропродовольчих ринків та міжнародної торгівлі молочною продукцією є предметом активних наукових дискусій у працях вітчизняних і зарубіжних учених. Методологічну та емпіричну основу сучасних досліджень формують праці Bakucs Z., Benedek Z., [1], Bojovic M., McGregor A. [2], Davis D., Kaplinsky R. [3], Zuba-Ciszewska M. [6], Wang M., Islam S., Yang W. [5], а також українських учених Козака О., Грищенка О. [9], Мудрака Р. [11], Скопенко Н., Северини І. [12], Донець Л., Родіної О., Курбацької Л. [8], Бокій О. [7]. У дослідженнях значна увага приділяється вивченню глобальних тенденцій функціонування молочного сектору, впливу лібералізації торгівлі, трансформації попиту та ролі глобальних ланцюгів доданої вартості у формуванні конкурентних переваг виробників.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених функціонуванню та розвитку молочної галузі, у сучасній економічній літературі недостатньо висвітленим залишається питання ролі окремих країн-лідерів у перерозподілі потоків доданої вартості всередині Європи та їхніх стратегій інтеграції імпортної сировини у власні виробничі цикли з подальшим реекспортом готової продукції. Окремою невирішеною частиною загальної проблеми є недостатній рівень дослідження можливостей інтеграції країн, що розвиваються, зокрема України, у європейські ланцюги доданої вартості молочної продукції з позицій переходу від експорту сировини до експорту продукції глибокої переробки. Це зумовлює потребу у поглибленому аналізі структурних параметрів європейського ринку як передумови для формування ефективних

експортних стратегій та державної політики підтримки переробної галузі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексний аналіз тенденцій розвитку європейського ринку молочної продукції на основі дослідження динаміки та структурних зрушень експортно-імпортних потоків у розрізі товарних груп HS 0401–0406, а також виявлення особливостей формування та трансформації ланцюгів доданої вартості в умовах глобальної макроекономічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційною основою дослідження слугували структуровані масиви статистичних даних щодо вартісних обсягів експорту та імпорту молочної продукції країн Європейського регіону за період 2013–2024 років. Аналіз здійснювався в роз-

різі товарних груп згідно з Гармонізованою системою опису та кодування товарів (HS), охоплюючи категорії від 0401 (незгущене молоко) до 0406 (сири), що дозволило комплексно оцінити кон'юнктуру ринку як сировинних, так і високомаржинальних продуктів.

Аналіз зовнішньоторговельних потоків європейських держав за товарною позицією HS 0401 (незгущені молоко та вершки) протягом 2013–2024 років демонструє виразну нелінійну динаміку з періодами спаду та відновлення (рис. 1). Загальний тренд характеризується значним скороченням вартісних обсягів як експорту, так і імпорту у 2015–2016 роках (падіння експорту з 9,2 млрд дол. США у 2014 році до 6,9 млрд дол. США у 2015 році), після чого розпочався період поступового відновлення. Починаючи з 2021 року, спостерігається стрімке зростання показників, що дося-

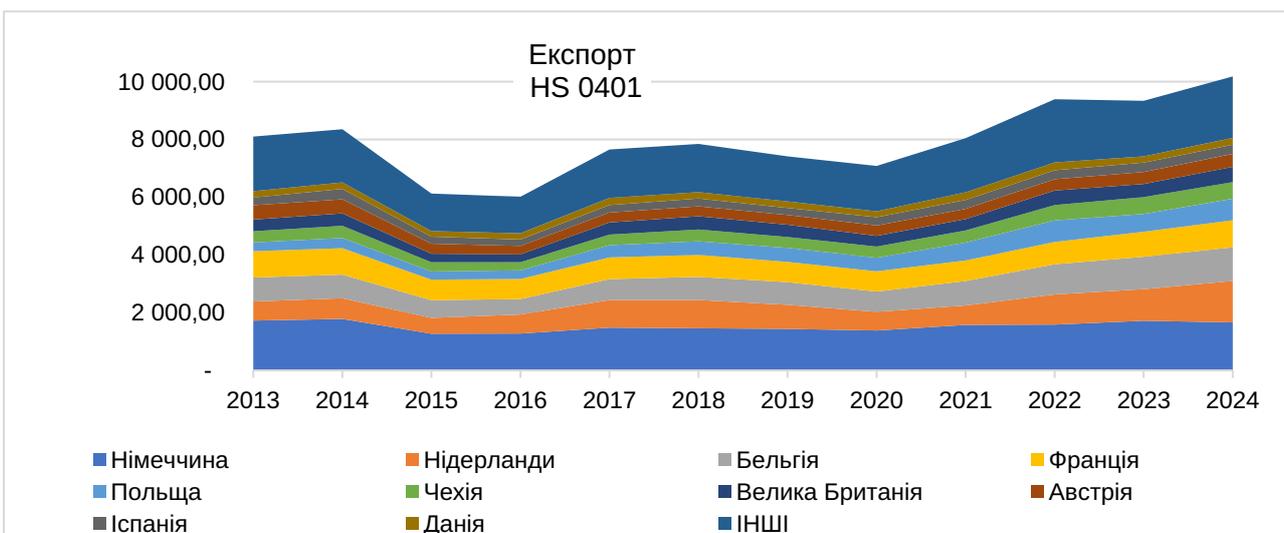
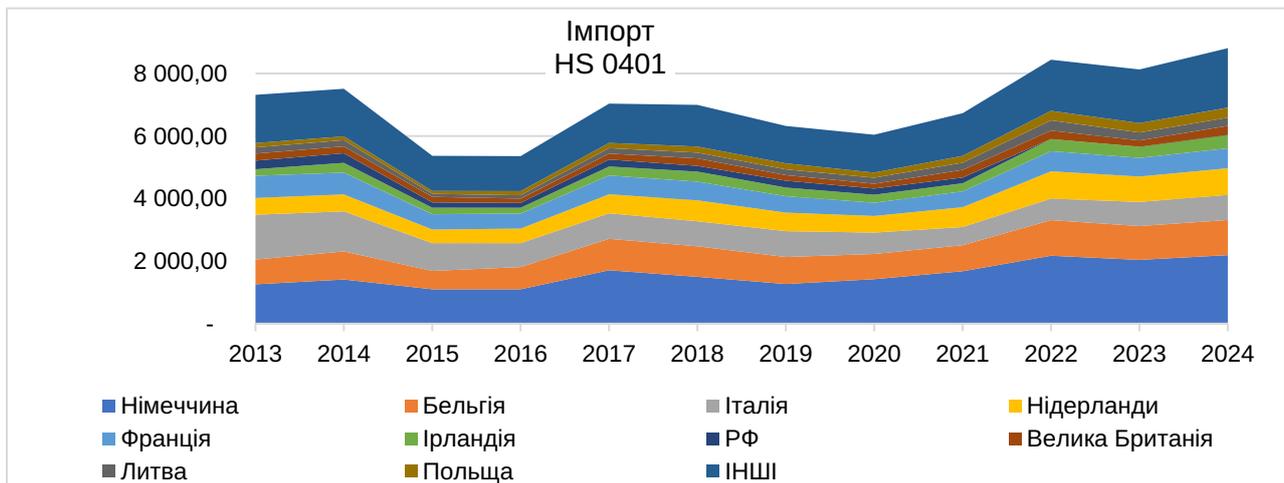

Рис. 1. Кумулятивна діаграма провідних європейських імпортерів та експортерів в сегменті незгущеного молока та вершків, млн дол. США

Джерело: сформовано авторами на основі даних UN Comtrade

гли історичних максимумів у 2022–2024 роках (експорт перевищив 11 млрд дол. США).

Характерною рисою досліджуваного ринку є стійке позитивне сальдо торговельного балансу, де обсяги експорту стабільно перевищують імпорتنі надходження протягом усього періоду [4]. Трансформації у структурі та обсягах торгівлі зумовлені комплексом геополітичних та макроекономічних факторів. Різкий спад показників у 2015 році корелює із запровадженням продовольчого ембарго Російською Федерацією та скасуванням системи квот на виробництво молока в Європейському Союзі, що призвело до тимчасового перенасичення ринку та зниження світових цін. Натомість вартісне зростання у 2022–2024 роках значною мірою пояснюється інфляційним тиском на собівартість продукції (зокрема, зростанням цін на енергоносії та корми) на тлі глобальної нестабільності, а також відновленням попиту на ключових ринках збуту.

Зростання експорту є нелінійним і значною мірою зумовлений інфляційними процесами у виробничому ланцюгу: різке подорожчання енергоносіїв, кормів та добрив у 2022–2023 роках призвело до суттєвого підвищення відпускних цін на сире молоко в Європейському Союзі. Німеччина, як локомотив європейської молочної галузі, впевнено утримує лідерські позиції, забезпечуючи левову частку експортних поставок, що свідчить про високу ефективність її переробного сектору та налагоджені канали збуту. Важливо зазначити, що зростання експортної виручки в останні роки відбувалося на тлі відносної стабілізації або навіть незначного скорочення фізичних обсягів виробництва в окремих регіонах, що вказує на зміну цінової кон'юнктури глобального ринку на користь продавців.

Імпортна динаміка даної товарної групи також характеризується позитивним трендом, досягнувши пікових значень у 2024 році (8,9 млрд дол. США), що відображає високий рівень інтеграції молочних ринків у межах Європи. Основними імпортерами виступають країни з потужними переробними галузями, такі як Німеччина, Бельгія та Італія, які часто закуповують сировину в сусідніх країнах для подальшого виготовлення продуктів з вищою доданою вартістю (сирів, йогуртів тощо). Волатильність вартісних обсягів імпорту у 2022–2024 роках є прямим відображенням реакції ринку на енергетичну кризу та логістичні трансформації. Зокрема, дефіцит сировини в окремих регіонах через кліматичні

зміни (посухи) змушував переробників активізувати транскордонні закупівлі, що підтримувало високий рівень попиту та цін на імпортне молоко-сировину.

Сектор згущеного та сухого молока (HS 0402) традиційно демонструє високу чутливість до глобальних макроекономічних коливань, що підтверджується циклічністю експортних потоків (рис. 2). Після досягнення абсолютного максимуму у 2022 році на рівні 10 млрд дол. США, ринок увійшов у фазу корекції, внаслідок чого у 2023–2024 роках вартісні обсяги знизилися до 8 млрд дол. США. Таке зниження пояснюється насиченням складських запасів у ключових країнах-імпортерах (зокрема в Азії) та загальним зниженням цін на біржові молочні товари після ажіотажного попиту попередніх років. Нідерланди та Німеччина залишаються домінуючими гравцями, проте їхні показники вказують на посилення конкуренції на світовій арені. Експортна стратегія цих країн все більше фокусується на диверсифікації ринків збуту, щоб мінімізувати ризики від зниження купівельної спроможності в окремих регіонах, що розвиваються.

Імпортні операції зі згущеним молоком серед європейських країн демонструють синхронну з експортом динаміку: після піку у 2022 році (5,5 млрд дол. США) спостерігається спад до 4,8 млрд дол. США у 2024 році. Ключову роль у структурі імпорту відіграють Нідерланди, які функціонують як глобальний торговельний хаб, акумулюючи та перерозподіляючи значні обсяги сухого молока та сироватки. Зниження імпоротної активності в останні роки може свідчити про оптимізацію виробничих запасів європейськими компаніями та переорієнтацію на внутрішні ресурси в умовах невизначеності. Крім того, на обсяги торгівлі впливає зміна споживчих уподобань та зростання популярності рослинних альтернатив, що частково витісняють традиційне сухе молоко у рецептурах харчової промисловості.

Експорт кисломолочної продукції, такої як йогурти, кефір та інші ферментовані продукти (HS 0403) вирізняється стійкістю до кризових явищ, демонструючи стабільне зростання протягом досліджуваного періоду та досягнувши рекордних 4,8 млрд дол. США у 2024 році (рис. 3).

Цей сегмент характеризується високою доданою вартістю та значною часткою брендкованої продукції, що робить його менш вразливим до цінових коливань сировини

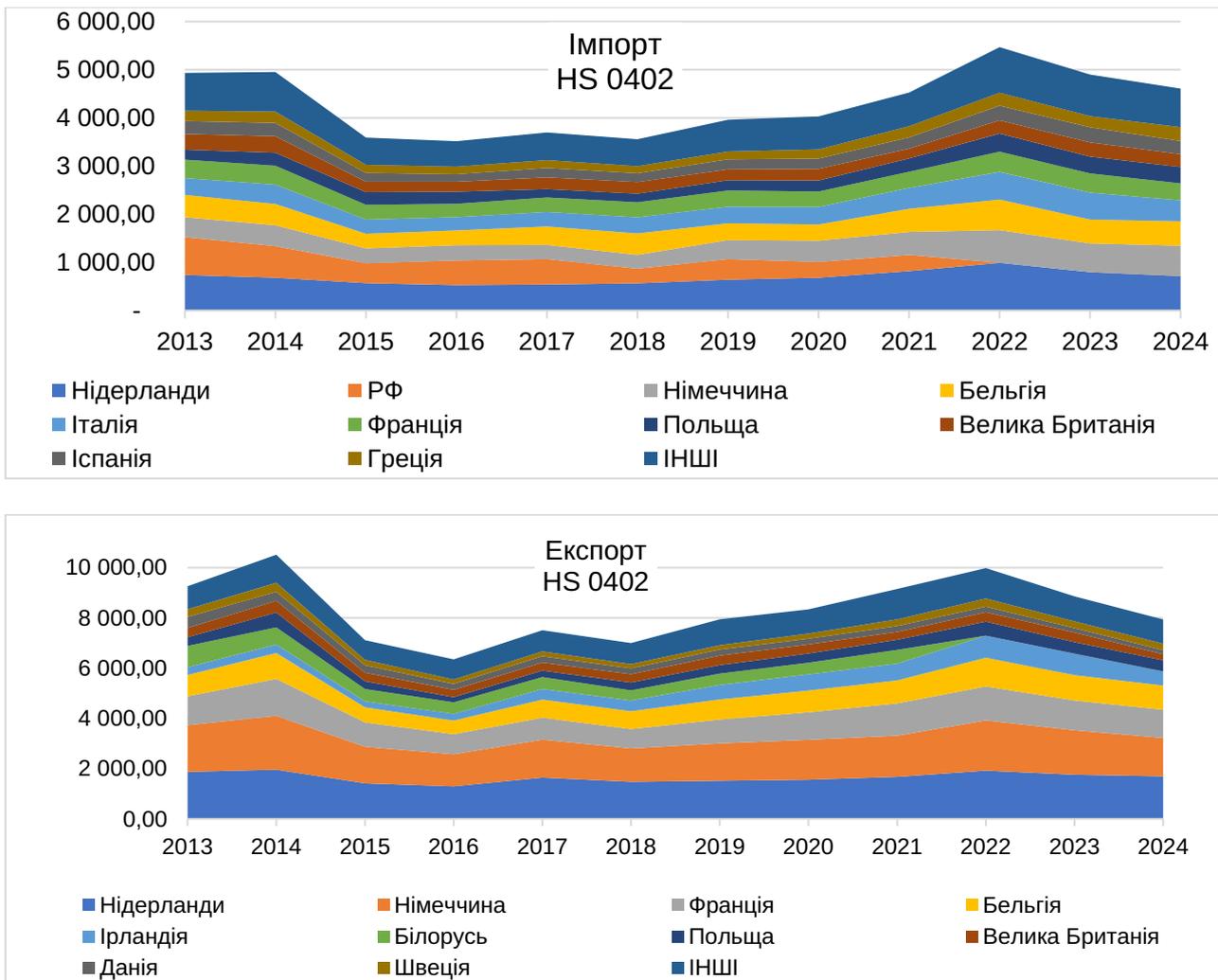

Рис. 2. Кумулятивна діаграма провідних європейських імпортерів та експортерів в сегменті згущеного та сухого молока, млн дол США

Джерело: сормовано авторами на основі даних UN Comtrade

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

порівняно з біржовими товарами. Німеччина та Франція виступають беззаперечними лідерами, успішно експлуатуючи імідж виробників високоякісних та здорових продуктів харчування. Позитивна динаміка експорту підтверджує глобальний тренд на здоровий спосіб життя та зростання попиту на функціональні продукти (збагачені білком, пробіотиками), де європейські виробники мають технологічну перевагу та розвинені маркетингові стратегії.

Імпорт ферментованих продуктів показує помірне, але стабільне зростання, сягнувши позначки 5,1 млрд дол. США у 2023 році. Найбільшим ринком збуту для європейських експортерів залишається Велика Британія, яка, попри логістичні та адміністративні ускладнення після Brexit, продовжує імпортувати значні обсяги йогуртів та десертів з континентальної Європи. Стабільність імпорتنих пото-

ків свідчить про високу лояльність споживачів до певних брендів та смакових якостей, які важко замінити локальним виробництвом у короткостроковій перспективі. Крім того, зростання вартості імпорту відображає інфляційну складову кінцевої ціни продукту на полиці, яку ритейлери змушені перекладати на споживача.

Ринок молочної сироватки та продуктів з неї (HS 0404) проходить етап суттєвої корекції після періоду стрімкого зростання. Експортні показники, які досягли свого піку у 2022 році на рівні 4 млрд дол. США, знизилися до 3,4 млрд дол. США у 2024 році (рис. 4). Такий спад пояснюється нормалізацією цін на суху сироватку на світових ринках після їх аномального зростання, спричиненого високою вартістю енергоносіїв (процес сушіння сироватки є вкрай енергоємним). Німеччина та

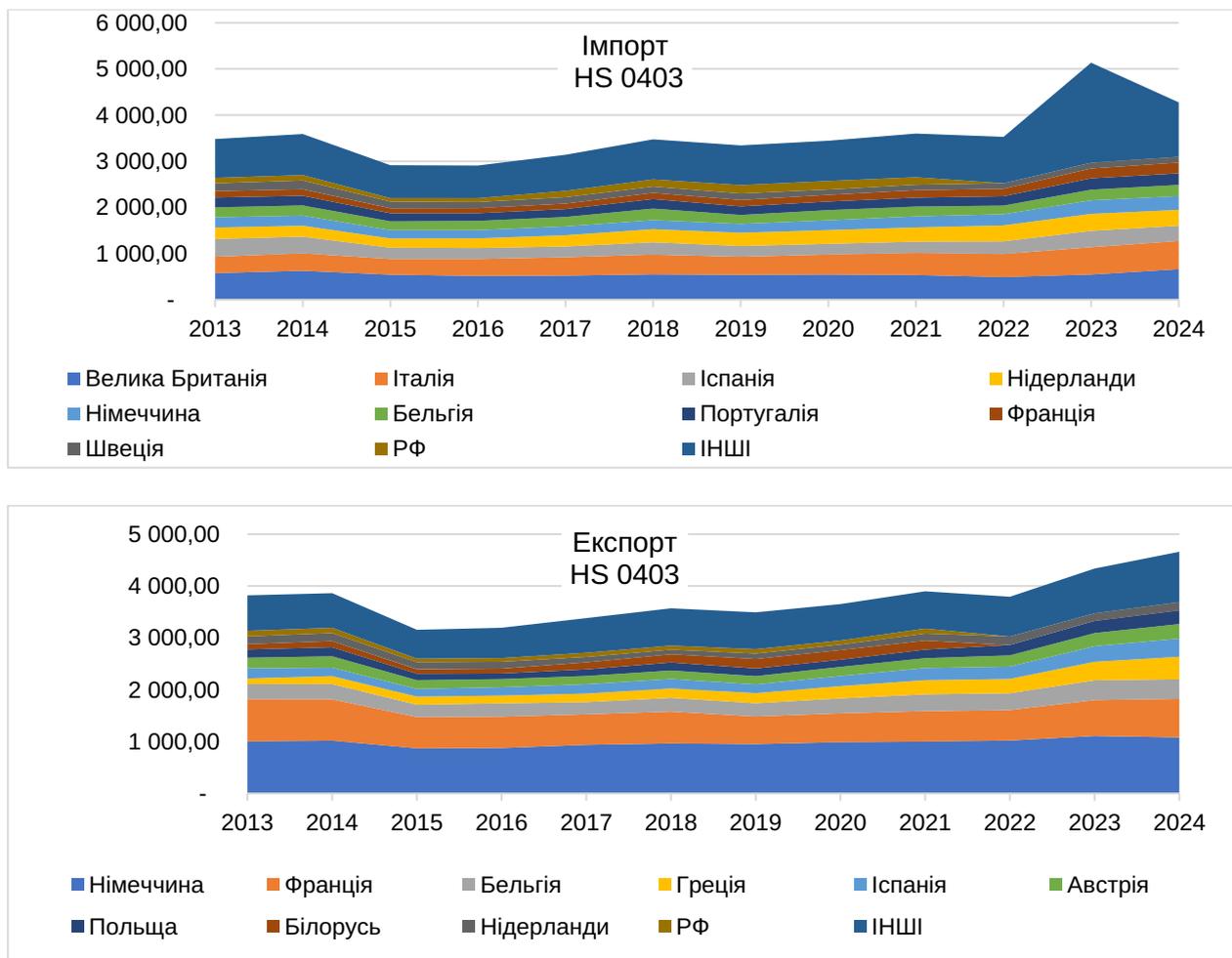

Рис. 3. Кумулятивна діаграма провідних європейських імпортерів та експортерів в сегменті кисломолочної продукції (HS 0403), млн дол США

Джерело: сформовано авторами на основі даних UN Comtrade

Франція залишаються ключовими експортерами, проте зниження вартісних обсягів свідчить про охолодження попиту з боку основних споживачів – виробників дитячого харчування та спортивних добавок, які накопичили значні запаси у попередні періоди.

Імпорт сироватки також зазнав помітного скорочення: з 2,5 млрд дол. США у 2022 році до 1,9 млрд дол. США у 2024 році. Нідерланди традиційно домінують у структурі імпорту завдяки своїм потужностям з глибокої переробки сироватки (демінералізація, виробництво ізолятів білка). Зниження імпортової активності є наслідком комплексу факторів: зниження цін на біржові товари, зменшення поглов'я свиней у Європі (сироватка часто використовується як компонент кормів), а також загальне уповільнення темпів зростання світової економіки. Ринок повертається до більш збалансованого стану після шоків

пропозиції та цін, що спостерігалися у постковідний період.

Експортна динаміка в сегменті вершкового масла (HS 0405) характеризується високою концентрацією торгівлі навколо ключових європейських хабів та виробників. Нідерланди утримують першість за вартісними обсягами експорту (близько 2 млрд дол. США у 2022–2024 роках), що пояснюється серед іншого, також їхньою роллю як логістичного центру, тоді як Ірландія демонструє стійке зростання як безпосередній виробник преміальної продукції (рис. 5). Аналіз часового ряду виявляє значну волатильність вартісних показників, особливо стрибок у 2022 році, який зумовлений не стільки збільшенням фізичних обсягів поставок, скільки глобальним зростанням цін на молочні жири внаслідок енергетичної кризи та інфляції витрат.

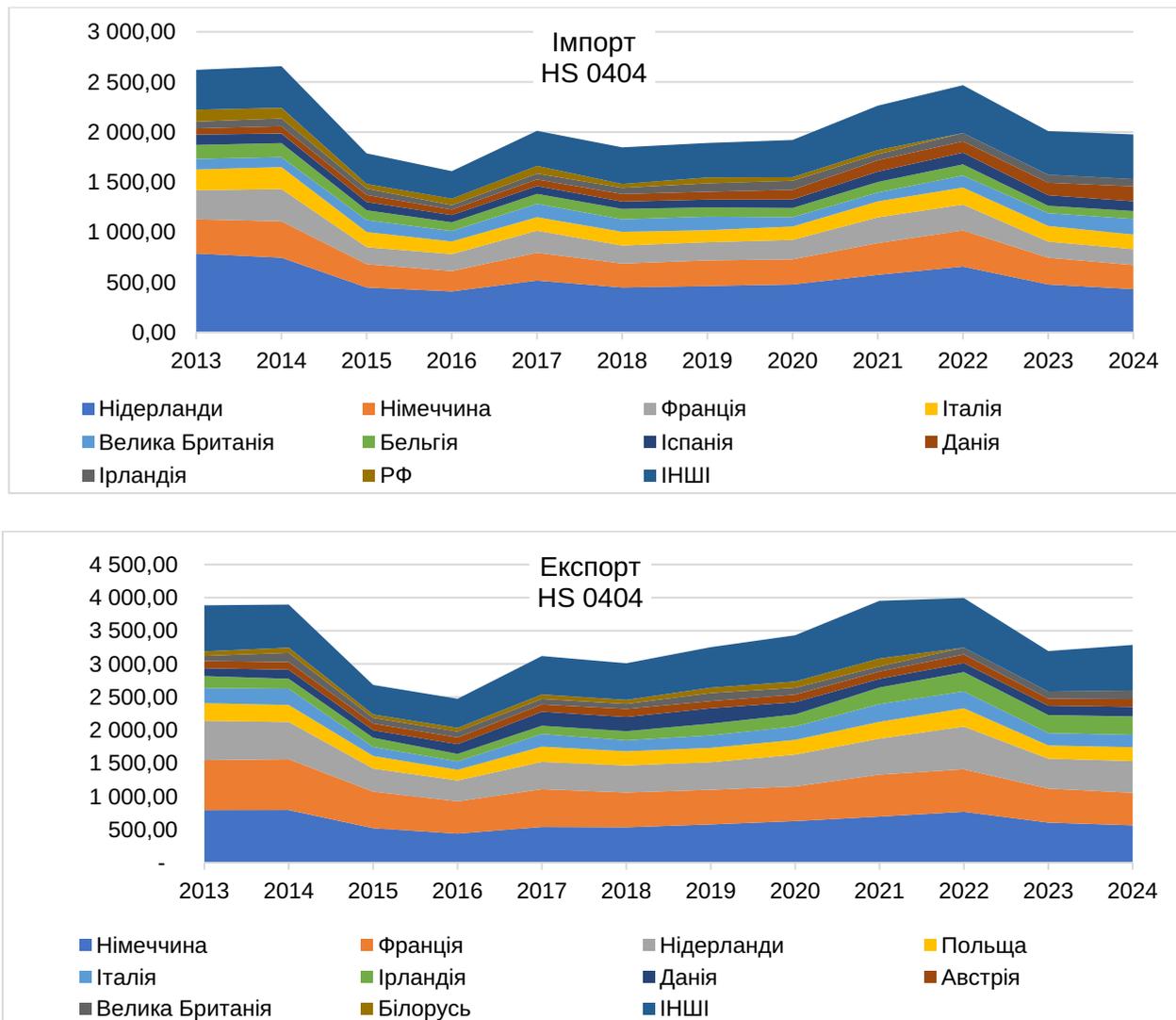

Рис. 4. Кумулятивна діаграма провідних європейських імпортерів та експортерів в сегменті молочної сироватки (HS 0404), млн дол США

Джерело: сформовано авторами на основі даних UN Comtrade

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Імпорт даної товарної групи демонструє чітку залежність від потреб національних харчових промисловостей. Франція виступає беззаперечним лідером з імпорту (з показниками близько 1,5–1,7 млрд дол. США у 2022–2024 роках), що зумовлено високим попитом з боку кондитерської та хлібопекарської галузей, які потребують значних обсягів високоякісного вершкового масла. Динаміка імпорту Німеччини та Бельгії також корелює з циклами промислового перероблення. Варто зазначити, що у 2022 році спостерігалось суттєве збільшення номінальної вартості імпорту в усіх ключових країнах-імпортерах, що відображає ціновий шок на світових товарних біржах.

Зовнішня торгівля сирами (HS 0406) є найбільш стабільним та вартісним сегментом молочного ринку, демонструючи стійкий висхідний тренд навіть у періоди макроекономічної нестабільності. Нідерланди, Німеччина, Франція та Італія формують ядро світового експорту, причому Італія показує випереджальні темпи зростання виручки (досягнувши 5,6 млрд дол. США у 2024 році), що свідчить про успішну стратегію просування продукції (рис. 6).

Зростання експортної виручки у 2023–2024 роках у провідних гравців пояснюється здатністю переключити інфляційні витрати на кінцевого споживача, оскільки попит на сири є менш еластичним порівняно з біржовими молочними товарами.

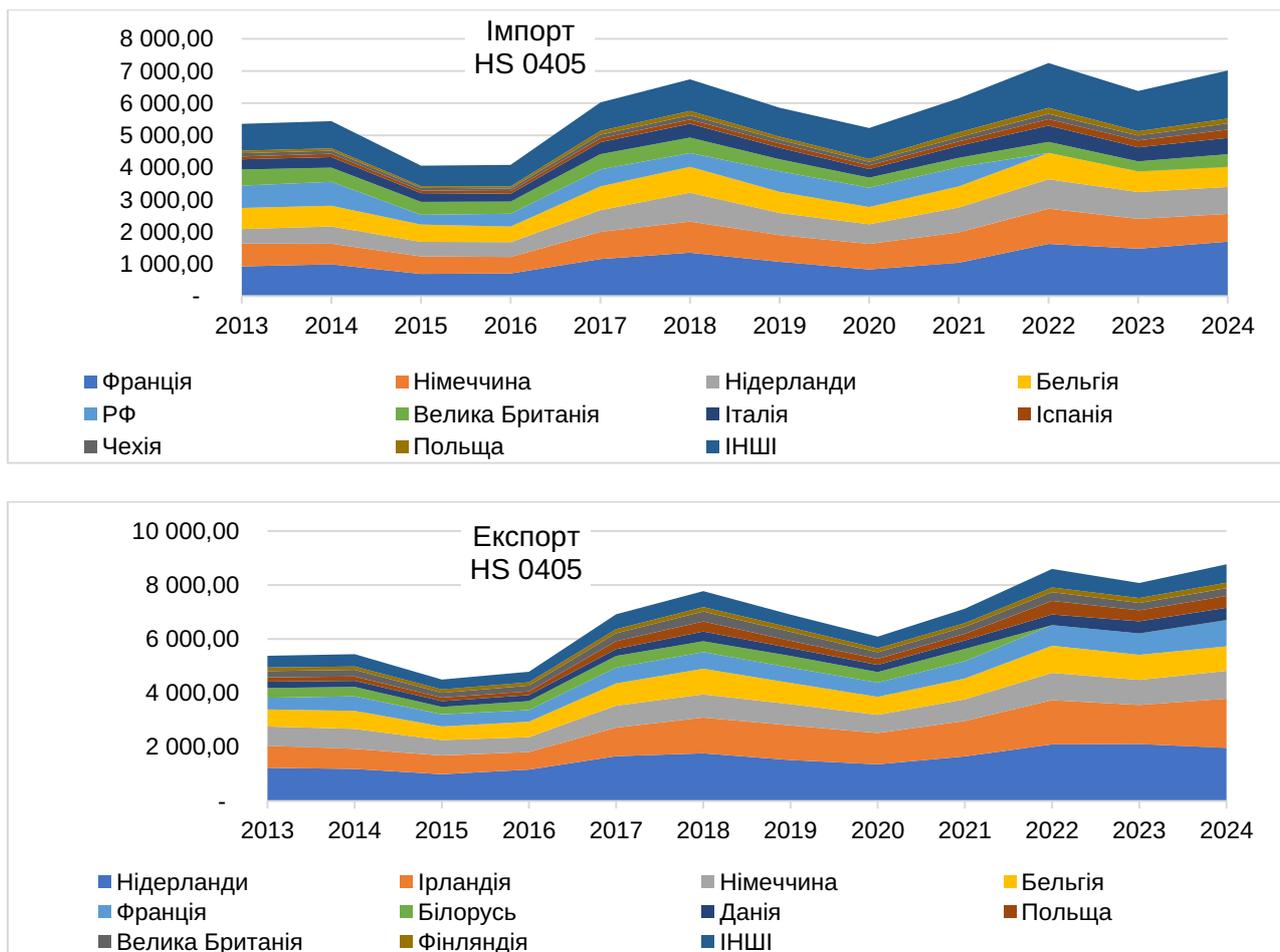

Рис. 5. Кумулятивна діаграма провідних європейських імпортерів та експортерів в сегменті вершкового масла (HS 0405), млн дол США

Джерело: сформовано авторами на основі даних UN Comtrade

Структура імпорту сирів вказує на домінування внутрішньоєвропейської торгівлі, де Німеччина виступає одночасно і найбільшим експортером, і найбільшим імпортером (понад 5,8 млрд дол. США у 2023–2024 роках), що підтверджує високий рівень інтеграції ринку ЄС. Значні обсяги імпорту також фіксуються у Великій Британії та Італії. Характерною тенденцією останніх років (2022–2024) стало стрімке зростання вартісних обсягів імпорту, яке випереджало фізичні обсяги, що є прямим наслідком здорожчання сировинного молока та енергоносіїв у Європі, основного регіону виробництва сирів.

Висновки. Проведений аналіз зовнішньоторговельних потоків молочної продукції країн Європи за період 2013–2024 років дозволяє констатувати наявність глибоких структурних трансформацій ринку, зумовлених комплексом геополітичних та макроекономічних факторів. По-перше, виявлено чітку диференціацію динаміки між групами

біржових товарів (HS 0401, 0402, 0404, 0405) та продукцією з високою доданою вартістю (HS 0403, 0406). Якщо перша категорія демонструє високу волатильність та чутливість до цінових шоків на енергоносії та сировину (особливо у 2022 році), то сегмент ферментованих продуктів та сирів виявляє стійку висхідну траєкторію, виступаючи стабілізатором експортної виручки для ключових гравців.

По-друге, географічна структура торгівлі залишається висококонцентрованою. Ядро ринку формують Німеччина, Нідерланди, Франція та Бельгія, які забезпечують лівову частку як експортного потенціалу, так і імпортного попиту, що свідчить про високий рівень виробничої кооперації та інтеграції в межах ЄС. Водночас, спостерігається феномен інфляційного зростання вартості торгівлі у 2022–2024 роках, коли рекордні показники експорту досягалися не стільки за рахунок нарощування фізичних обсягів, скільки через

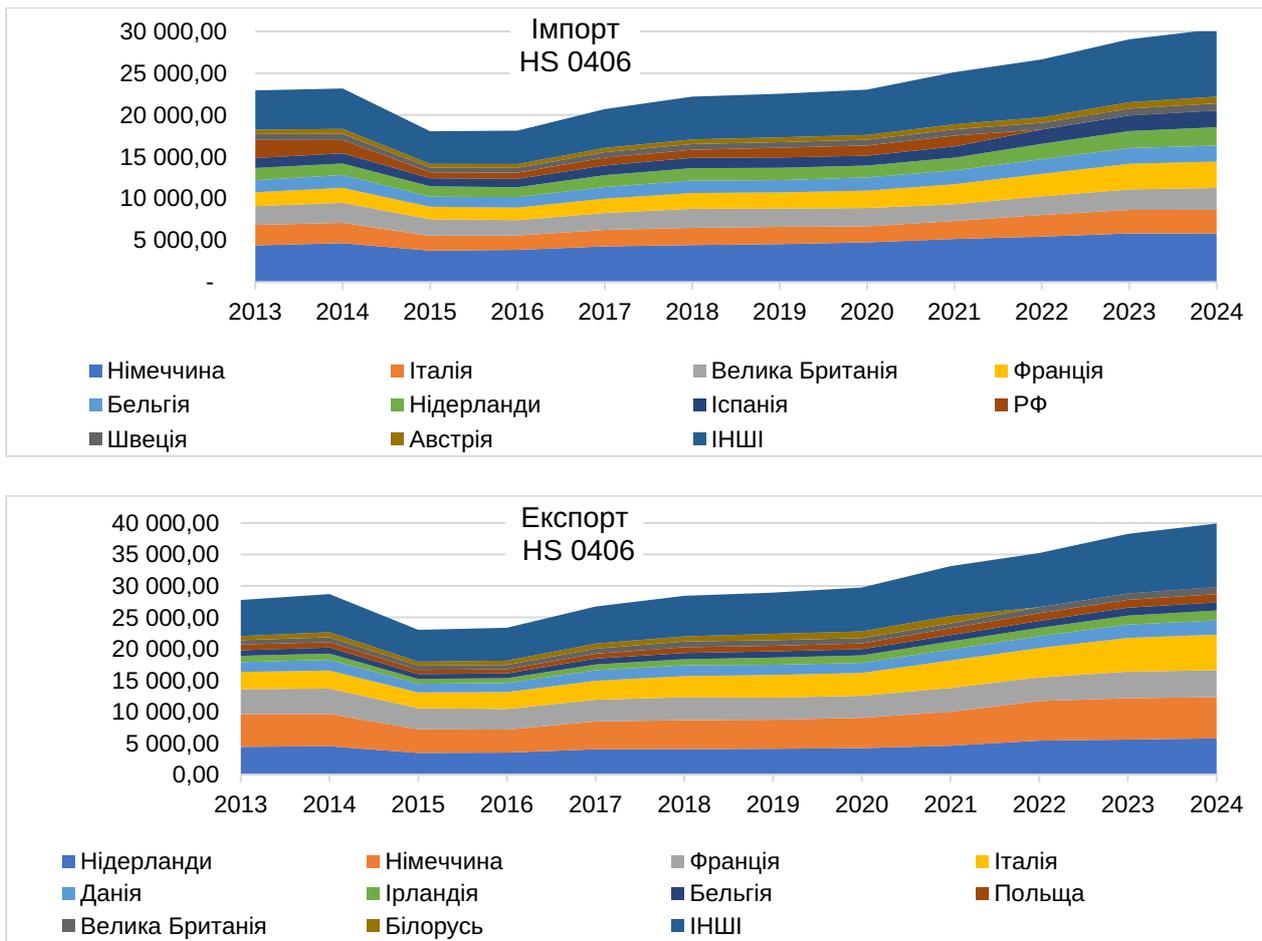

Рис. 6. Кумулятивна діаграма провідних європейських імпортерів та експортерів в сегменті сирів (HS 0406), млн дол США

Джерело: сформовано авторами на основі даних UN Comtrade

зростання собівартості виробництва. Це вказує на перехід європейської молочної галузі від моделі екстенсивної експансії до стратегії максимізації маржинальності.

Подяка

Ця стаття підготовлена за підтримки програми Еразмус+ Європейського Союзу (проект 101239881 – EUROWUNU – ERASMUS-JMO-2025-HEI-TCH-RSCH «Кафедра Жана Моне з європейської інтеграції в ЗУНУ (EUROWUNU)»). Проте підтримка Європейською Комісією публікації цієї статті не є автоматичною підтримкою її змісту, який відображає лише погляди авторів. Комісія не несе відповідальності за будь-

яке використання інформації, що наведена в статті.

Acknowledgements

This work was supported by the Erasmus+ program of the European Union (project 101239881 – EUROWUNU – ERASMUS-JMO-2025-HEI-TCH-RSCH “Jean Monnet Chair of European Integration at West Ukrainian National University (EUROWUNU)”). The European Commission support for the publication of this article does not constitute an endorsement of the contents, which reflects the views of the authors only, and the Commission cannot be held responsible for any use, which may be made of the information contained therein.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bakucs Z., Benedek Z., Fertő I. Spatial Price Transmission and Trade in the European Dairy Sector. *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*. 2019. Vol. 11. No. 2. P. 13-20. <https://doi.org/10.7160/aol.2019.110202>.
2. Bojovic M., McGregor A. A review of megatrends in the global dairy sector: what are the socioecological implications? *Agriculture and Human Values*. 2023. Vol. 40, Issue 1. P. 373–394. <https://doi.org/10.1007/s10460-022-10338-x>.
3. Davis D., Kaplinsky R., Morris M. Rents, Power and Governance in Global Value Chains. *Journal of World-Systems Research*. 2018. 24(1), pp. 43–71. <https://doi.org/10.5195/jwsr.2018.662>
4. Lishchynskyy I., Lyzun M., Kuryliak V., Savelyev, Y. The dynamics of European periphery. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. 41(4), pp. 527–536.
5. Wang M., Islam S., Yang W. Supply chain risks in the dairy industry. *Benchmarking: an International Journal*. 2025. No. 1. <https://doi.org/10.1108/BIJ-12-2023-0874>.
6. Zuba-Ciszewska M. Structural changes in the dairy industry and their impact on the efficiency of dairies – a Polish example. *Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy*. 2018. No. 2. P. 116-123. <https://doi.org/10.22630/ESARE.2018.2.14>.
7. Бокій О. В. Вплив системних змін в економіці України на формування агропродовольчих ланцюгів створення вартості. *Продовольчі ресурси*. 2024. №12(23). С. 233–245. <https://doi.org/10.31073/foodresources2024-23-27>.
8. Донець Л. Я., Родіна О. В., Курбацька, Л. М. Тенденції розвитку ринку молока в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 11. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-04>.
9. Козак О., Грищенко О. Ринок молока і молочних продуктів: світові тенденції розвитку та перспективи для України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 308(4). С. 90-96.
10. Лизун М. В., Ліщинський І. О. Глобальне управління в контексті формування світового економічного порядку. *Наука молода*. 2013. Вип. 20. С. 40-46.
11. Мудрак Р.П. Молокопродуктовий підкомплекс України: стан і перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2025. Вип. 107, Ч. 2. С. 296-305. <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-296-305>.
12. Скопенко Н., Северина І., Вознюк М. Стан молочної галузі України: виклики, перспективи та напрями інноваційного розвитку. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. № 11. С. 179-193.

REFERENCES:

1. Bakucs Z., Benedek Z. and Fertő I. (2019) Spatial Price Transmission and Trade in the European Dairy Sector. *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, vol. 11 (2), pp. 13-20. <https://doi.org/10.7160/aol.2019.110202>.
2. Bojovic M., McGregor A. (2023) A review of megatrends in the global dairy sector: what are the socioecological implications? *Agriculture and Human Values*, 40(1), pp.373–394. DOI:10.1007/s10460-022-10338-x.
3. Davis D., Kaplinsky R., Morris M. (2018) Rents, Power and Governance in Global Value Chains. *Journal of World-Systems Research*, 24(1), pp. 43–71. <https://doi.org/10.5195/jwsr.2018.662>
4. Lishchynskyy I., Lyzun M., Kuryliak V., Savelyev Y. (2019) The dynamics of European periphery. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(4), pp. 527–536.
5. Wang M., Islam S., Yang W. (2025) Supply chain risks in the dairy industry. *Benchmarking: an International Journal*. No. 1. <https://doi.org/10.1108/BIJ-12-2023-0874>.
6. Zuba-Ciszewska M. (2018) Structural changes in the dairy industry and their impact on the efficiency of dairies – a Polish example. *Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy*, (2), pp. 116-123. <https://doi.org/10.22630/ESARE.2018.2.14>.
7. Bokii O. V. (2024) Vplyv systemnykh zmin v ekonomitsi ukrainy na formuvannia ahroprodovolchyykh lantsiuhiv stvorennia vartosti [The impact of systemic changes in the economy of Ukraine on the formation of agri-food chains of value creation]. *Prodovolchi resursy – Food Resources*, 12(23), pp. 233–245. <https://doi.org/10.31073/foodresources2024-23-27>.
8. Donets L. Ya., Rodina O. V., Kurbatska L. M. (2024) Tendentsii rozvytku rynku moloka v Ukraini [Trends of Development of Milk Market in Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii – Problems of Modern Transformations*, (11). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-04>
9. Kozak O., Hryshchenko O. (2022) Rynok moloka i molochnykh produktiv: svitovi tendentsii rozvytku ta perspektyvy dlia Ukrainy [Market of milk and dairy products: world development trends and prospects for Ukraine]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Herald of Khmelnytskyi National University*, 308(4), pp. 90-96.

10. Lyzun M., Lishchynskyy I. (2013) Hlobal'ne upravlinnya v konteksti formuvannya svitovoho ekonomichnoho poryadku [Global governance in the context of the formation of the world economic order]. *Nauka moloda*, 20, pp. 40-46.
11. Mudrak R. P. (2025) Molokoproduktovyi pidkompleks Ukrainy: stan i perspektyvy rozvytku [Dairy subcomplex of Ukraine: state and prospects of development]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskooho natsionalnoho universytetu sadivnytstva*, 107(2), pp. 296–305. <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-296-305>
12. Skopenko N., Severyna I., Vozniuk M. (2025) Stan molochnoi haluzi Ukrainy: vyklyky, perspektyvy ta napriamy innovatsiinoho rozvytku [State of the dairy industry of Ukraine: challenges, prospects and directions of innovative development]. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, 11, pp. 179–193.

Дата надходження статті: 07.12.2025

Дата прийняття статті: 22.12.2025

Дата публікації статті: 29.12.2025